

Lääne Teataja

Ilmub 10 nädalat ja laupäeval

Ruulutuste hinnad: 1 millimeeter 1 weerul kuulutusküljel 3 f., teists 6 f., teists 8 f. ja teists teists kirjaga 15 f. Rohkemise kuulutused poole hinnaga. Korteripakkumise kuulutused tasuta. Korduvate kuulutustel hinnaalandus.

Tellimiste hinnad: 1 kuu — 40 f., 2 kuud — 80 f., 3 kuud — 1 fr. 20 f., 6 kuud — 2 fr. 20 f., 12 kuud — 4 fr. — f. Välismaale poole tallim. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused ja oma tellimiste vastuvõtjad. Aadressi muutmise 15 f.

Toimetuse ja talituse Haapsalus, Karja tän. 6. Rõntraat 144. Postkast 25. Toimetaja kättesaadav k. 11—12. Toimetuse ja talituse aadressid k. 9—12. Kirjastajad mittetähtsajate poolt arvatavate hinna alla kui neile on taandud peale kirjutatud. Tarvitamata kirjastajad hoitakse alal ainult sellekohasel soovil.

Nr. 32.

Reitnädalal, 18. oktoobril 1933 a.

1. aastafait.

Liisk langes — rahvas otsustas.

PÕHISEADUS MUUDETI.

Vabadussõjalaste eelnõu sai rahvahääletusel poolt 397.916 ja vastu 149.699.

Rahvahääletusest võttis osa üle riigi 80—85 protsenti.

Liisk on langenud — rahvas ütles oma sõna. Rahvas pani maksma oma tahte ja näitas, et ta tahab teistsugust riigivalitsemise süsteemi kui seda teostati senise põhiseaduse alusel. Kvoorumit teistsugust hoolimata sai vabadussõjalaste eelnõu poolt rohkem kui nõuetav 50%, see on 381.537 häält.

Rahvahääletuse tagajärjed ühtluses valimisringkondades olid eesalgsete andmete järele järgmised:

	Poolt	Vastu
Tallinn	63.404	21.656
Tartu	16.227	6.941
Harjumaal ühes Põltsi ja Nõmme linnadega	26.204	13.441
Virumaa ühes linnadega	53.155	19.795
Järvamaal	22.808	7.021
Wiljandimaa	26.095	10.588
Wõru-Walga-Petserimaa	63.026	23.605
Saaremaa	16.775	9.035
Eestimaa	35.883	13.449
Pärnumaa ühes Pärnu linnaga	32.117	10.523

Eesalgsete kottumistete järele on põhiseaduse muutmise eelnõu saanud poolt 397.916 ja vastu 149.699 häält, sellega on ületatud nõuetav 50% kvoorum.

Hääletamise tagajärjed Läänemaal olid järgmised: Haapsalu linn poolt 1.796 vastu 854.

	Poolt	Vastu
Alutalu	728	197
Emmaste	571	650
Saimre	964	157
Sõgiso	791	95
Reina	768	991
Kirbla	1038	91
Rolowere-Rajju	792	188
Rõngesaare	531	690
Lihula	1034	269
Lüiste	534	98
Lähtru	231	211
Martna	590	370
Masfu	1275	398
Märjamaa	1114	307
Oru	895	216
Paadremaa	524	119
Paatjala	553	290
Paliwere	464	139
Paislepa	465	165
Pätslepa	687	171
Rittholvi	375	357
Saulepi	943	175
Sinalepa	607	297
Sipa	205	56
Sooniiste	287	53
Sutlepa	358	142
Suuremõisa	114	424
Taebla	398	243

Wäitna 538 128
Wetse 1064 363
Wetse 411 236
Wigala 1060 313
Wormsi 633 455
Wõnnu 337 157
Räbbla alev 129 622
Kokku sai eelnõu Lääne valimisringkonnas saanud poolt 23.782 ja vastu 11.209 häält.

Mis nüüd?

Kui selgub, et rahvahääletus maksma jääb ja teha mingisuguste wormisugade pärast ei tühistata, siis kuulutatakse hääletuse tagajärjed wälja „Riigi Teataja“, millele peawad 90 päewa kestel järgneva uue riigikogu walimised ja 120 päewa pärast fömaälise riigivanema (presidendi) walimised. Poliitilistes ringkondades arwatase, et see meie poliitilisel elemuulika feifutorra lahendamise rahwahääletuse tulemuste laudu on ainult terwitataw nähe. Nüüd on lõpp tehtud igasugustele poliitilistele intriigidele põhiseaduse ümber ja rahwa enamuse tahe on pääsenud maksuuele. Ja rahwa enamuse tahtel muudeti Eesti Wabariigi põhiseadus.

Ennustusi rahvahääletuse tulemustest.

Ennem kui rahvahääletuse tulemused lõpulikult selgusid, pöördus Raadio Ringhääling küsimusega mitmete avalikuolu tegelaste poole, kes andsid järgmised vastused:

Kindral Laidoner:

Rahvas tahab näha riigivõimu koondamist ühe isiku kätte. Mina ei karda mingisugust diktatuuri, sest vabadussõjalaste liikumine seisab demokraatlikul alusel.

K. Einbund:

Kui kvoorum on täidetud, on talitatud targasti.

prof. Uluots:

Kui põhiseadus läheb läbi, siis on see suursündmus meie poliitilises elus.

A. Sirk:

Mina ei ole mingisugune erakondline isik, et sarnase küsimusega minu poole pöördute.

See liikumine lööb läbi kõigi takistuste peale vaatamata.

Ado Anderkopp:

Riigikogu peaks võtma kiires korras vastu uue valimiseaduse. Valitsus tuleks ümber moodustada kuni uue riigivanema valimiseni.

Rangro ebaõige nõudmine U. Selgi vastu.

Mõni aeg tagasi andis G. Rangro rahutohtunikele nõude, milles palus end tunnistada U. Selgi trükitõrja osanikuks ja tema nõudmise kindlustamiseks 980 krooni suuruses summas eelkõige lubada ning aresti alla panna U. Selgi trükitõrja hõlpsade.

Rahutohtunike määruse rahuldus G. Rangro palve eelkõige selles asjas ning andis U. Selgi esitas tohtule G. Rangro molinile kufet lätte anda lülati asja arutamine fiisti eadsi.

13. oktoobril oli aiti teistkorda arutusel U. Selgi esitas tohtule G. Rangro protestitud welsid 650 krooni suuruses summas ning 8 G. Rangro allkirja raha saamise üle.

Peale selle tõendas tunnistaja Soone G. Rangro olemat mõlgnenud temale 640 krooni. Nimetatud summa on temale tohtu poolt wälja mõistatud. Et G. Rangro asutohtu oksjoni alt päästa, oli sunnitud U. Selgi seba mõlga G. Rangro eest Soonele wälja maksma. Peale selle seletas Soone, et Rangro on inimene, kes üldse wõlatawumist ei tunniata. Kui Soone hakanud oma mõlga Rangrolt nõudma, ähwardanud wiimane Soone soolitat kuuwama panna. Nii selgus tohtus, et U. Selgil on Rangrolt palju rohkem saada. Pealegi tõendati tunnistajad, et U. Selgi on jõutaks inimene, kellel miljoni lised warandused.

Rangro palus eelkõige tohtust alles jätta, sest U. Selgi warandused olla mõlga dega koormatud. U. Selgi palus Rangro seletusi protokollida, et Rangro wastu tulele wõtta.

Rohus ei saanud Rangro poolt ette toodud põhjendusi uskuda ning otustas eelkõige tohtust ära muuta ja U. Selgi poolt fiiste makstud 980 krooni wiimasele tagasi anda.

nikku kõige suurema rõhumise all kuni 4000 kraadi ja siis äkki madalada temperatuuri rõhumise vähendamise ga. Sellisel teel toodetud kalliskivid ei erinevat ei keemiliselt koosseisult ei ka füüsiliste omaduste poolest loodusest leitud kalliskividest.

Jaapani valitsus lahku?

„Daily Telegraph“ teatab, et novembri kuul lahku praegune Jaapani valitsus ja et uus kabinet moodustataw peasjalikult sõjawäelastest. Ainult raha- ja põllutöministriteks oleksid eriteadlased. Uus valitsus oleks rahvuslik ja teostaks noorte sõjawäe juhtide soovid riigisotsialismi sisse seadmise alal. Valitsus loodab, et siis tödlasklass teda toetab ja pooldab ja võib ajama hakata enam aktiivsemat välispoliitikat.

Süsinikust tehakse kalliskive.

„United Pressi“ telegraafiagentuur teatab, et insener Eduard Bromsonil on õnnestunud valmistada süsinikust kunstlikke kalliskive. Selleks otstarbeks olevat tarvilik kuumutada süsi-

Hiiumaa rannas leiti uppunu laip.

Noore perekonnaisa saladuslik surm.

12. oktoobri õhtul uhtus meri Hiiumaal, Kõrgesaare vallas Ülendi rannas kaldale noormehe laiba, kelles hiljem tunni ära Kõrgesaare valla kodanik Hermann Madise poeg J u n m a n n, 26 a. vana.

Junmann läinud 9. oktoobri õhtul merele ja jäi sellest ajast saadik kadunuks. Hiljem nähti ainult paati, mis oli ümber paisatud, kuna paadi omanikku ei leitud kusagilt. Alles siis kui meri laiba mõni päev hiljem kaldale uhtus, selgus, et Junmann on leidnud külma haua merevoodes.

Kadunu laiba lahkamist toime-

tas pühap. 15. oktoobril Kõpu mõisas maaarst dr. K. S õ ö t, kusjuures selgus, et surm on järgnenud uppumise tagajärjel, kuna laiba juures ei leitud mingeid vägivalla tundemärke.

Asja juurdleb Hiiumaa kohtu-uurija.

Uurimisel on veel selgunud, et peale selle kui Junmann läinud merele, on ta naine esmaspäeva õhtul sünnitanud poja.

Kuidas kadunu vette sattus, selle kohta puuduvad lähemad andmed. Loodetavasti selgitab asja lähem juurdlus.

Naisseikleja — rahawaras.

Administratiiv korras korduvate ek simiste pärast Tallinnast Hiiumaale asumisele saadetud Sofie L a a d a viibis hiljuti Haapsalus. Ta peatus Anna Kõrvemanni pool, kes on kaasüürnikuks Leena Veide juures. Viimane süüdistas Laadat raha ja rahakoti varguses kummutsahtlist. Laada oli end nimetanud Hilda Laasiks.

13. okt. oli see asi harutusel Haapsalu rahukohtuniku juures. Kaebealune Laada tuli kohtulaua ette vangivalvuri saatel. Ta end süüdi ei tunnistanud. Olevat maganud voodis üksinda. Ta arvas, et raha varas võis olla üks halpalituga mees, kes laste jutu järgi hooviväravast mööda läinud.

Kohtunik küsis, kus Laada sai raha, mis temalt arreteerimisel ära võeti. „Selle sain Rantsbergi Rutsilt“ — vas-

tab kaebealune.

Kahjusaja Veide teab aga tõenda da, et selle raha eest toonud Laada hommikul toiduaineid. Siis seletab Laada, et läinud Paralepa restoraani Pärnu meestega aega viitma ja neilt saanud raha. Temaga olnud ühes preili Helmi Kasemets.

Viimane saades üle kuulatud tunnis taja, seletab: „Oli vist nii. Hästi ei mäleta. Olin vindiis.“

Viimases sõnas püüab Laada kohtu nikku veenda, et tema hing on sest rahavargusest puhast. Kui oleks süüdi, istuks heameelega vangis. Mul on raske elada, kui pean alati vangis istuma.

Kohtunik otsustas karistada Sofie Laadat 4 kuulise vangistusega. Valvur viis ta vangikongi.

Tööpuudus Inglismaal väheneb.

Inglismaal on viimasel ajal marga tööpuuduse vähenemist, mida kinnitab omalorda ka tööstusliste arvu vähenemine võrreldes mõõdunud aastaga. Praegu on Inglismaal 2 milj. ja 336.727 töötut. Räässoleval aastal on tööstustöölisi 792.000 vähem kui mõõdunud aastal samal ajal.

Eesti piiritus Ameerikasfe.

Et Ameerika Ühendriigis teelus eadus kaotab oma maksuue deftembri kuul, on meie asjaomaste ringkondade poolt alustatud läbirääkimisi meie piirituse müügist Ühendriikidesse. Piiritus läheks sinna vahetuslaubana.

Misjaguseid tagajärgi toovad läbi rääkimised on praegu wara ette selba, sest piirituse müügitingimised olenewad juurel määratl sellest, misjagune toll piiritusele määratakse.

Suur oinas Wõnnu walba.

Wõnnu walla agar põllumees ja lambakaswataja L. K a n d ostis Tartumaaalt sprossihire tõugu oina. Era Rand on juba pikemat aega olnud huvitatud lambakaswatuselt ja on leidnud, et Wõnnu walla maapind on eriti kohane lambakaswatuselt.

Nimetatud tõuoinas kaalub 100 kg. ja annab aastast lestimiselt 20—25 naela willa.

Õnnestunud pidu Kirimäel.

Pühap. 15. stp. torraldas Lääne Riigula Haridusfelts Kirimäel peo. Ranti ette U. Mäli näibend „Waele mehe uttall.“ Sead mängu suutsid palkuda rahwale prf. R a n g i s, hrab G h ö n b e r g i d, hra A l l m a n j. t. Näibend sai lestimis aplausi osanik. „Moe“

Lääne Teataja,

on õige leht igale länlasele.

Euroopa rahu hädaohus.

Saksamaa lahtus Rahvasteliidust ja väetähendamise konverentsilt. Riigipäew laiali saadetud — uued valimised 12. novembril. Riigipäewa valimistel efinen ainult üks kandidaatide nimetiri.

Kui Saksa valitsusele teatavaks sai, et Genfi teised riigid ei ole nõus lubama Saksamaale ühefuguseid õigusi relvastumise alal otustas koalitsioon lahtuda väetähendamise konverentsilt ning väljasta Saksamaale Rahvasteliidust. Presidendi dekreediga on riigipäew laiali saadetud ning uued valimised 12. novembril väljastatud. Ühel ajal riigipäewa valimistega pannakse toime ka rahvahääletus, et teada saada rahva arvamus valitsuse viimaste otustuste suhtes.

Riigikantsler Hitler pööras tähelepanu ja kõnega raadio laudu rahva poole, kus selgitas neid põhjuseid, mis sundisid Saksamaad väljastama Rahvasteliidust ja katkestama tööd väetähendamise konverentsil.

Hitleri sõnade järele ei tahtvat Saksamaa relvastuda, vaid nõudvat ühefuguseid õigusi teiste riikidega.

Kui teistele riikidele antakse luba relvastumiseks nende oma tahtmise järele, siis nõudvat samu õigusi omaile ka Saksamaa.

Sõnatavaga aga teised riigid oma sõjaväed on Saksa valitsuse eesmärgid hõlmatud ka viimase relva Saksamaa nõudvat relvastumise ainult sel määral kui tal vaja on oma riigipiiride kaitseks.

Ametlikult teatatakse, et kogu Saksa rahvas toetab valitsust tema tegevuses. Nüüd riigipäewa valimistel, mis toimuvad 12. novembril efinen valimistel üks ainus kandidaatide nimetiri.

Mis arvavad teised riigid Saksamaa sammu kohta?

Genf 14. okt. Rahvasteliidu hoone kulaarid kujutavad meelaste pesa. Nüüd üks tõeaineks on Saksamaa lahtumine Rahvasteliidust. Kõik on

äärmiselt rahutud. Saksamaa sammu ni metatalse kurtide üldise rahu vastu ühe tähtsama riigi poliitika tegelane on hüüdnud, et tema poleks kunagi uskunud, et Saksamaa on nii pimestatud, et loobab lõhutada ü tüüpi teiste riikide vahel. Väetähendamise konverents on otustanud katkestada oma tööd, sest ei olla mingisugust mõtet jätkata tööd ilma Saksamaata.

Paris 14. okt. Pariisis ollakse arvamusel, et Saksamaa väljastumise ja Rahvasteliidust on Saksamaa jalge alla tallanud 14. aastase rahutöö ning ühes avarand uuele relvastusvõitlusele. Tulla tähistada kõik järelandmised, mis senini Saksamaale tehtud. Ei saavat juttu enam olla üheõiguslusest. Versailles rahulepingu täitmist tulla nõuda täie valjusena.

Room 14. okt. Saksamaa väljastumine Rahvasteliidust on ametlikult ringides teatanud suurt ärevust ja imetust. Arvatakse et võimata olla nüüd veel Saksamaad kaitsta.

London 14. okt. Saksamaa sammu panid kõigi rahmatama. Nii järele sammu ei teadnud teegi oodata. Arvatakse, et Saksamaa sammu annab Saapanile, kes juba ennem Rahvasteliidust lahtunud, uut hoogu oma merejõudude suurendamiseks ja lähenemiseks Saksamaale. Saapani ametlikult ringid, kui ta ajakirjanduse arvavad, et peale Saksamaa väljastumise Rahvasteliidust tulla Rahvasteliidu peale kui elavale laibale vaadata. Londoni rahuilmas valitseb suur ärevus.

New York 14. okt. Meeriitas on Saksamaa sammu kui väli selgesti teatav mõjunud. Saksamaa paberid kui ta Saksa murt langewad kiirelt. Üks Meeriita rahutunega olla lausunud, et

niid Meeriita rahvasüda jääb külmaks ja lõvaks Saksamaa vastu.

New York 15. okt. Meeriita ajakirjanduse domineerivaks noobiks on, et Saksamaa on 1914. aasta waimud jälle jälle tustunud. Saksa talitustis peetakse tõsiselt ähwardust Euroopa rahule. „Seraid Tribune“ ütles, et oleks meeletus alla hinnata kriisi, millesse Hitler Euroopa on tõuganud. Leht peab Saksa novembrikuu valimised paljaks naljaks, sest tõeline rahwahääletus on praegu Saksamaal võimatu.

Washington Post nääb Saksamaa Rahvasteliidust lahtumiseks Hitleri katset Versailles'i rahulepingust lahti saada. Leht arvab, et Saksa allsioon, mis järgnenud Saapani sammule, võib tähendada Rahvasteliidule kui maailma rahu hoidjale surmavõit.

New York Times on veel pessimistlikum. Leht ennustab Euroopale nii tõsist poliitilist kriisi, millist Wana Maailma jõe lõpuks saadit enam ei ole näinud. „Philadelphia Public Leader“ kirjutas, et Saksamaa on tälmaweriselt astunud sammu, millel mõivad olla väga tõsised tagajärjed.

Ainult Jaapan saab Hitlerist aru. Tokio 15. oktoobril. Jaapani sõjaminister kindral Araki seletas, et kuigi Saksamaa sammu tuli ootamatult, on Hitleri valitsuse tal tulusi siiski arusaadav. See on uueks tõenduseks Rahvasteliidu jõuetusele.

Wallisministri abi Shigemitsu ütles, et Saksa allsioon ei muuda Jaapani poliitikat Rahvasteliidu ja defarmeeriitkonverentsi suhtes. Shigemitsu arvates defarmeeriitkonverents ei tawitse Saksa lahtumise pärast veel katkeda, kuigi konverentsi raskused nüüd paratamatult suurenevad.

Reisupileti hind palga suuruse alusele. Nõukogude Vene uus korraldus.

Nõukogude Venes on, nagu kirjutab „News Chronicle“, maksma pandud erinev korraldus reisijatele. Raudteedel, omnibusidel ja trammidel on kodanikud liigitatud klassidesse.

Iga kodanik maksab piletit eest vastava tabeli järele kui suur on ta sissetulek. Kui keegi tahab lunastada reisupileti,

siis peab ta ette näitama oma töökaardi, millel märgitud, palju ta teenib. Kodanikud, kes teenivad üle 180 Ekr. kuus, maksavad näiteks trammis sõidu eest Moskvas ükskõik kui kaugele — 90 Eesti senti. Kodanikud aga, kelle teenistus kuus alla 180 Eesti krooni ainult ühe viiendiku eelmisest hinnast.

Ka Belgia relvastub.

Ühenduses praeguse äärmiselt pineva öhkonna tõttu Euroopas, mis tekitatud Saksamaa püüetest relvastumiseks — on Belgia sõjaministri poolt väljatõetatud lähem kava Belgia sõjaväe võitlusvõime tõstmiseks igasuguste kalaleitungide ärahoidmiseks.

Sõjaministri kava on ministrite nõukogu koosolekul, mis peeti kuninga eesistumisel häaks, kiidetud ning otsustatud kindlustada oma Saksa piire.

Sõjaväe võitlusvõime täitmiseks ehitatakse uusi sõja õhulaevu, raskeid kahureid ning muretsatakse igasugu laskemoona tagavaru. Relvastumise kava teostamiseks loodab valitsus saada senati ja parlamendi nõusoleku vajalike summade kulutamiseks, mis ulatuvad sadadesse miljonitesse.

Ka Jaapan muudab põhiseadust.

Jaapani asumaade ministri poolt on ministrite nõukogule esitatud praeguse parlamendisüsteemi muutmise kava. Kava järele võib põhiseadust tulevikus muuta ainult keiser oma võimuga. Parlamendi valimised toimuvad seis-

suste süsteemi järele. Kommunistidel ja marksistidel pole üldse valimisõigust. Valitsus varustatakse suurte võimupiiridega, et tarvilikke põhjalikke muudatusi riigi sise- kui ka välispoliitikas teostada.

Asumaade ministri kava leiab suurt poolehoidu sõjaväes, mis pärast on oodata kava elluviimist lähemal ajal.

Jaapani sõjaminister valmistub sõjaks.

Jaapani valitsusringides on elavaks kõne ja vaidlusaineks valitsusele esitatud sõjaministri Araki sõjalise aktiivse kava.

Selle teostamiseks olla vaja suurendada sõjaministeeriumi eelarvet, et varustada sõjaväge suuremate toiduainete tagavaradega. Araki kava toetavad kõigepealt sõjaväelised ringkonnad, ja talupojad. Talupoja seisuse seisukorra parandamiseks tuleks sõjaministri arvates krediiti määrata 50 miljonit jeni, et talupidajailt osta üles riisi kõrgema hinnaga. Sõjaline aktiivsus on sihtitud praegusele põnevale olukorrale Kauges Idas.

India töösturite „ei“ Saapanile.

Nagu Simlast Indias teatatakse „Chicago Tribune“ile, on Saapani töösturid taubanduskonverentsil Simlas Indias esitanud India töösturitele konverentsile ettepaneid Saapani kaupade turustamisele asjus Indias. India töösturid ei olewat aga Saapani ettepaneid mitte vastu võtnud.

Nagu üldiselt juba tuttav, püüab Saapani vallutada India turgu, mis tal ta õige suurel määral juba õnnestunud. Kuid nüüd pole lahtust, et töösturite „ei“ võib raskesti Saapani väljawaateid Indias.

Nagasaki, Sotohama ja üldse kogu Saapani.

Milline hädaohu selles waritsel aga inimfoole? Marconi ruttas tööstima, et 100 aasta pärast on tehnika areenimise tagajärjel inimeste elu jedaadrt meelitav, et nad palju kindlamini sellest kinni hoiawad kui nüüd.

Enimene valitseb õhuvalda niisamuti nagu praegu maad. Raudteed, autod, trammid, autobused ja teised sarnased liiklemisvahendid heidetakse ajaloo arhiivi: inimfoole awanewad peaaegu piiramata võimalused. 100 aasta pärast seatakse kindlasti ühendus maa ja wähe maa teiste lühemate planeetide wahel. Võib lennata mitte ainult kuuele, waid samuti Marsile, Merkuruile ja Weenusele.

Autode ja tsiklite asemel lennukid. Austria purilennukite ehitaja Robert Kronfeldt kujutab endale elu 100 aasta pärast järgmiselt ette:

Suured lennumasinad sooritawad siis oma lennuteekonna kinnete ja wõib olla sadade kilomeetrite kõrgusel stratosfääris, kus liikumist pole takistamas õhu vasturive. Seesuguses kõrguses wõib areneda kiirust mitutuhat kilomeetrit tunnis.

Omawaheliste ühenduste pidamiseks linnade keskustes aga tarwitatakse wõisteid masinaid. Iii nagu nüüd

Derepilm heidutab Kauges Idas.

Sõja võimalus Kauges Idas. Rongid weawad lõjawaäge. Neli paljastatud taladokument. Kas läheb lõjaks lahti?

Suba lauemat aega hõljuwad küepilwed Kauge Ida taewas. Sõja puhkemise võimalust Nõukogude Wene ja Mandshutuo ning Saapani wahel on peetud väga tõenäoliseks. Siiski on suudetud kõik senised konfliktid täielikult ilma awaliku sõja puhkemata ära lahendada. Ja see on olnud niipärase Nõukogude Wene kui ka Saapani huwides, et awalit sõda on jäänud tulemata. Kuid kui lauatks weel edaspidi suudetaks sõda Kauges Idas pidurida on sootuks jeküsimus. Maailma ajakirjandus ei taha enam hästi uskuda, nagu saats sõda Kauges Idas täiel määral ära hoida. Sa kui see ka luidagi wiisi osutabki võimalikuks siiski on selleks üldse väga wähe eeldusi.

Sfearanis wiimastel päewadel on ajakirjandusel wähe usku rahuwõimalusse Kauges Idas. Teatakse tõelada, et Saapani walitus omal toosolekul 11 oktoobril on otustanud katkestada la hira äkimised Wenega Ida-Siina raudtee otstamise asjus. See otustus ole tehtud ilmselt selleks, et talituda Nõukogude Wene.

Siferist saabunud reissid jutustawad, et Kauges Idas walitseb täielik sõjameeleolu Ida 45 minuti tagant sõita Siberi jaamadest rong sõjavägedega Kaugesse Sitta. Ka Mandshutuo on loonud oma wäed Sailerlari juurde Wene piiri lähedusse. Harbiinis, Mandshutuo tähtsamaks linnaks Ida-Siina raudtee ääres, walitseb suur ärewus, mille tagajärjel on ärielu foigus. Harbiinis walitseb nii suur segadus, et teegi ei tea enam ennustada, millises suunas asi dieti loid laheneb.

Millised asjaolud on siis nüüd jälle halwanud Nõukogude Wene ja Saapani suhteid, et sõja võimaluse, mis wähepeal oli weibi waiunud, nüüd jälle wõtab lohtuwa ilme?

Araabias lüüakse ägedaid lahinguid.

Wahabiitide lünnas Ibn Saud mobiliseerib sõjaväge, et kaitsta Afri ja Nejrani maaalad Yemeni Imami sõjavägede rünnakute vastu. Suba on peetud suur hull lahinguid.

Afri ja Nejrani maaalad olid kaua aega täidunaks mõlemi walitseja wahel. Lähirääkimisi ses suhtes peeti juba lauemat aega. Kuid käesolewal aastal katkestid need ootamatult, kui Imami wangistas Ibn Saudi delegaadi Sanas.

Ameerika laseb liikvele rahamärke 1875 miljoni dollari väärtuses

P.-Ameerika Ühendriikide valitsus on otsustanud liikvele lasta riigikassa rahamärke 1875 miljoni dollari väärtuses. Märgid lastakse liikvele 12 aasta peale ning kannavad 3,25% aastas.

Suurem osa sellest summast, 1375 miljoni arvel tahetakse reguleerida riigivõlg, nimelt katta n. n. vabaduse rahamärkide näol väljalastud laenu.

jõutamad inimesed muretseswad endile autot, nii 100 aasta pärast nad muretseswad endile wõisteid leanutid. Garaa, shide afemele soetatase wõistef plat woomid majade juurde, tuft wõib sellise lennukiga õhtu tõiusta ja famas maanuda.

Et aga lennuaparaadid on siiski teataval määral tal kad asjad ja sellepärast ta tehniliselt mitte täielikud, siis peab teadus tulewitus leutama midagi otstarbetohasemat. Kõhastets abindubets peab tema n. n. „lennuwõistid“, mis oleksid umbes famajugused, nagu feda on ujumiswõis. Kui inimene paneb enesefe sarnase erilaadilise ainega täidetud wõistümber ja wajuatwad wastawale nupule, siis tõuseb ta otsefohe õhtu.

Meieaja kultuur kaob.

Euntud kultuuri ajaloo autor; Egon Friedel kardab, et meie praeguaja kultuur hultub ja wõimalik, et 100 aasta pärast ei jää temast enam muud jälge järele, kui niipalju, nagu feda leibub weel muuseumides. Tema arvates on siin tegemist lihtsa matemaatikaga. 19. sajand ei jätnud kiwi kiwile 18. sajandi kultuuri. 19. sajand andis arhiwi 18. sajandi kultuuri j. n. e. Minewitui lihtwiderimise proffess läheb üha kiirenend tempos, geomeetrilises progresfioonis. Selleks, milles wanasti oli tarwis sajanbeid, piijab nüüd aastakümneft. Aga wõib olla, warsti ka ifegi ühtluseft aastateft. Sellepärast julgeb ta tõendada, et a s

Nõukogude Wene ja Saapani suhteid rittufid Nõukogude Wene poolt awaldatud taladokumendi mis paljastawad Saapani salaplaane Mandshutuos. Nagu kuulda, olewat otusus, awaldada neid dokumendib, tehtud kümme päewa enne Wene saaditu M. Surenowi ja Saapani wälisministri M. R. Hirota nõupidamist Tokios. Nendest neljast taladokumentift on kolm Saapani Harbiini saaditu M. Sifitari teadaannet, kuna neljas fildad Saapani Harbiini konsuli ettelande jaaditule.

4. septembri kuupäewaga märgitud teadaanne fildab lohtuwõtte Saapani ja Mandshutuo wõimude konverentsift, kus on otustatud üle wõtta Nõukogude Wene asutused ja wangistada ametnikud.

Kats teift teadaannet, dateeritud 9. septembriga, fildawad ühtlasefjalilte plaane ja rõhutawad tarwibust mobiliseerida Ida-Siina raudtee erakrebitore, et Mandshutuo riiti aidata raudteemaanilust.

Neljas dokument — konsuli ettelanne fildab nende raudteeametnike wenelaste nimestiku, kes hiljuti arreteriti, ühtlasi ka nende nimestiku, feda weel lawatfeti arreteribada.

Need neli dokumenti ongi halwanud Nõukogude Wene ja Saapani suhtes lõpulikult.

Sõjavägede loondamine on alanud lohtutawa kiirusega. Üldine meeleolu on äärmiselt ärew.

Kas laheneb käesolew konflikt rahulil teel wõib wõib ta sõjani — on raske teada. Kuid on väga tõenäolist, et sõda Nõukogude Wene ja Saapani wahel loid saab tõeks, sest älewõimu küsimus Kauges Idas teeb muremõlemale.

A. KRAHE.

Ülejäänud 500 miljoni kasutatakse ära jookswate riigikulude katteks, mis tingitud riigi majanduselu ülesehitamise teostamise kavast.

Võid ja sealiha töötatöölisele.

P.-Ameerika Ühendriikide valitsus on energiliselt asunud lahendama töötatöölise küsimust.

Põllutööstusteeringumi poolt on töötatöölisele väljajagatud 100 miljoni naela sealiha ning lähemal ajal kavatsetakse lisaks anda veel võid.

Selleks otstarbeks tarvilikuks summat, 30 miljonit dollarit mõeldakse kokku saada erilise lisamaksuna, mis kunstvõile margariinile peale pannakse.

Praegu antakse abi 15 miljonile töötatöölisele.

Ameerikas püstitati uus lennuki kiirusrekord.

„Chicago Tribune“i teatel olewat major Ulfander Desferwesty püstitanud uue lennuki kiirusrekordi, lennates tunnis 187,80 miili.

Milline on elu

100 aasta pärast?

Ühendusi peetakse õhu ja stratosfääri kaudu. Raudtee, auto ja tsiklett heidetakse kolikambri. Ühiskondlik kord muutub, trükitooted kaovad.

Praegu walitseb ajajärk, kus inimesed vaidlewad, tülitsewad ja näriwad üksteist. Äriilmas on suur konkurents, teadusilmas lahkarvamised ja kunstnikkude keskel üksteise kadestamine. Iga tühja asja pärast ollakse valmis kas või kõrist kinni haarama. Mitte milleski ei suudeta leida ühtmeelt ja iga arvamus tekitab lõpmatuid vaidlusi. Ainult ühes ollakse täiesti ühelmeelne ja nimelt, et praegusaja elu on võrdlemisi näruene.

Kui meie isad ja esisad elasid halvasti, siis otsisid endile lohutust minevikust. Meie oleme aga targemad ja mõistame, et oleks rumal otsida ideaalseid eluvorme ammumöödunud aegadest ja pöörame oma pilgud tulevikku. Lennuasjandus, eetri lainete kasutamise, ja televisioon — need on kõik ainult viiped meie võrdlemisi kaugele järelelajate, tulevase inimsoo suursaavutiste udusteks kontuurideks.

Meie eest on kõik see peidetud läbinägematu eesriide taha. Keegi ei või ennustada, millised konkreetsed vormid võtab elu mõne inim põlve möödumisel. Kuid siiski oleks väga mis meid lahutab kaugest tulevikust.

Milline wõist olla inimeje elu 100 aasta pärast?

Sellele küsimusele on kuulus leutaja Marconi annud huiwitava wastuse.

Tehnika võidukäigul.

Marconi näeb tulewitus ainult tehnilist progressi: raadio, pürotehnika, õhusõit j. n. e. Kui temal läks korda oma laema parbalt Maria merel süüdata Sydneyn linna raefoja elektrituld, siis teeb

tema sellest loogilise järelduse: aastal 2033. wõib lihtsa nupu peale wajuatamisega anda walgust ja soojust linnadele ja ifegi maakohtade dele, mis on eemal paljudi tuhanded kilomeetrid.

Tema arvates wõib Briti admiraliteet eriliste kiirte abil mõne minuti jooksul teha tühaks mõne ainult terwet Saapani sõjalaewastikku, waid ka häwitada sama ruttu linnad: Tokio,

tal 2033. ei ole meie praegusaja kultuuri enam midagi järele jäänud.

Isegi raamat kaob.

Saja aasta pärast wõib leida raamatut ja üldse kõike feda, mida meie nime-tame trükitooteliks kas ainult meel muuseumides wõi toll. ttfionääride kogudes. Waberit ei toodeta enam üldse wõi fuitgi, siis hoopis teisteks otstarbeteft. Suleid ja pliiatsid muutuwad samuti lojnate huwiobjektiks. Raamatute, broffhüüride, ajalehtede asemel meie lauges järelelujad tarwitawad erilisi foneetilisf plaate wõi analoogilisi efemeid. Kirjanduslilud toeseid ei kirjutata enam aga tantafte ette mingi täiusliku aparaadi ees, kus need tehafse igawefeks. Neid wõib siis soomi järele kuulata istudes leentoolis wõi lehabes wõobis, olgu siis lennumafinatel wõi wiibides teistel planeetidel, misfugused wististi tol ajal on juba inimestele lättesaadawad.

Oleks lapit mõelda, et 21. sajandi inimefed hakkafid lendamifeks kasutama seesuguseid lennukite, nagu praegu Eulewitu aparaadid ei waja wootoreid, propellereid, tüüre. Lennuf pannakse lihtuma erilise joa abil, mis kontsentreeritafte reaft leffiaamadest. Samade jugadega reguleeritafte ta planeetidewahelift ühendufit, nii et aparaat, ütleme olles kuu pääl, on tegeliftult siiski ühenduses maaga.

POLLUMAJANDUS.

Kuidas kujuneb olukord Saksa võitluril?

Nagu kuulda, lahvab Saksamaa põhjalikult ümberkorraldada oma võitlusvõime turu tähtsuse lüüa uue afi-
tus, selle ülesandeks jääks ainult kor-
raldada võitlusvõime teistest maadest,
pidades iga ühik riigiga, kes võid Saks-
amaale saadab, läbirääkimisi vahetus-
kaupade ostmise üle Saksamaalt sisse-
veetava võitluril.

Meie võitlusvõime arvates võit-
sarnane korraldus, kui ta Saksamaal
maksima panna, tekitab meie võit-
lusele teatavaid raskusi.

Esiteks võib ajutus, kes korraldab
võitlusvõime, määrata võitlusvõime oma-
arvamisega järele, sest puuduvad ju
võitlusvõime ning selle tagajärjel võime
oma võitlusest palju määramat hinda
saada, kui senini oleme saanud.

Teiseks võidakse nõuda meilt suure-
mal arvul Saksamaa kaupade ostmist.

Kõige selle järele otsustades võib
Saksamaa võitluril meile tulevikus vähe
kasu toovaks kujuneda ning meil tuleb
varatamata oma võitluse uue turge ha-
tata otsema.

Kanamunade hind tõusis.

13. oktoobril määrati eksport kana-
munade hinnaks 94 senti tlg. milline
hind on 10 senti kõrgem eelmise nädala
hinna.

Raskuse järele maksavad kanamunad
nüüd 47—5 senti kümme.

Hinnad on maksavad 13. kuni 20. okt.
Kanamunade hinnatõusu andis põh-
just etteks asjaolu, et munade sisseveetud
Saksamaale hakkas vähenema mille

tõttu pakkumise vähenemine tõstis mu-
nade hinda.

Teiseks lõppesid Taani ja Hollandi
munatööstused, kes senini võisid
Saksamaale saata kuni 60% eelmise aas-
ta munade sisseveet.

Ra meil vähenes mõeldud nädalal
komamunade eksport umbes 25 protsen-
ti võrra.

Piimatoodang langeb.

Võrreldes eelmise aastaga on meie
piima ja või toodangus märgata
käsioleval aastal tagasimekut, sa-
muti on langenud ka või väljavedu.

Piimatoodangu languse põhjuste
juures peab pikemalt ajakiri
„Pollumajandus“ mis
kirjutab järgmist:

Piima- ja võitoodangu kohta sel-
guse saamiseks käesoleva aasta maist
kuni augustini korraldas piimasaad-
uste väljaveo kontrolljaam septemb-
ris piimatootjatele ankeedi. Ankeed-
ile vastas seekord 270 piimatoot-
lust, s. o. 84% registreeritud piima-
talituste arvust.

Toodangu tagasimeku põhjused.

Piimatoodangu üldise vähenemise
põhjuseks märgib 66% ankeedile vas-
tanud piimatootjatest pöuda, kuna
25% piimatootjatest piima koguse vä-
henemise põhjuseks nimetab või ma-
dalat hinda, mille tagajärjel paljud
põllupidajad läksid üle kodusele või-
valmistamisele, s. o. jäid piimatoot-
lustest eemale. Need põhjused näi-
vad olevat täiesti usutavad, kui
võrdleme piimatootjate arvu ja käes-
oleva aasta loomasõotade saagi vä-
henemist mõeldud aasta sama aja-
ga.

Käesoleval aastal loomasõotade

saak on kõigis maades, arvatud välja
Valga-, Võru- ja Põlva- ja Petserimaa, väik-
sem mõeldud aastast saagist, kuna
meil loomade arv võrreldes
loomasõotade toodanguga ka kesk-
miste saakide juures on liiga suur.
Siis loomulikult ei saa nii suur loo-
masõotade ikaldus, nagu see oli
käesoleval aastal, jätta avaldamata
mõju piimatoodangule.

Peale selle on piimatoodangu vä-
henemisele avaldanud mõju ka 1932.
aasta loomasõotade ikaldus. Talvise
napi loomatoidu pärast sõõdeti kar-
jamaad kevadel väga varakult pal-
jaks ja loomade toidmine jäi nõrgaks.

Kui siintoodud asjaoludega arves-
tada käesoleva aasta loomasõotade
saagi juures, siis peab oletama, et
kui väljaspoolt jõusõotade näol meie
oma loomasõotadele lisa ei tule, või
kui rukist suuremal määral looma-
sõotaks ei kasutata, siis on käes-
oleva aasta lõpul ja tulevase aasta
esimesel kolmandikul Põhja-Eesti
maakondades ja Saaremaal ning
osalik ka Tartumaal näha ette suure-
mat piimatoodangu langust võrrel-
des mõeldud aasta lõpuga ja
käesoleva aasta algusega.

Ümberlaenuustamise määru si muudet.

Mõeldud nädala reedel koosole-
tul muutis wabariigi walitsus Ma-
panga ettepanekul talupidajate võlgade
ümberlaenuustamise määru, mille järele
oma Maapangal võimalus tegelikult elu-
nõuete järele ümberlaenuustamise küsimusi
kiiremaks otustada.

Eni maksima ümberlaenuustamise mää-
ruse järele võis Maapangal ümberlae-
nuustamise küsimuse otustamise võtta
efimehes järjekorras ainult nende talude
kohta, kus üldine võlasumma oli vä-
hemalt 60 protsenti talu hindamisväärtu-
sist ning ümberlaenuustamisele kuulu-
vate võlgade kogusumma oli vähemalt
25 protsenti talu üldisest võla koorma-
tusest. Kuid tegelikult kujunes tihedalt
olulord farnafelt, et talud kes ei wa-
stunud nõuetele, mis õiguse oleks annud üm-
berlaenuustamise küsimuse otustamist pa-
luda efimehes järjekorras ettevõtta, olid
sattunud juba otsoni alla. Siin ei saa-
nud Maapangal farnafelt otsoni alla
sattunud taludele võlgade ümberlaenu-
ustamisega abi olla, sest seda ei võimal-
danud ümberlaenuustamise määrus.

Nüüd on aga wabariigi walitsuse
poolt ümberlaenuustamise määru si muu-
detud nii, et talupidajad mis on maksima-
luses j otsoni alla minetu eel saab
Maapangalt abita ka siis ümberlaenu-
ustamisega, kui talu võla summa on alla
60 protsenti talu hindamisväärtusest ja
ümberlaenuustamisele kuuluvate võlgade
summa on vähem kui 25 protsenti üldi-
sest talu võlasummast.

Samuti on võimalik muudetud üm-
berlaenuustamise määru si kohaselt nende
talude kohta võlgade ümberlaenuustamist
ette võtta, kellel antud moratorium lõ-
peb ning ta selle tagajärjel võivad otso-
ni alla sattuda.

Ühes sellega on wabariigi walitsuse
poolt riigikogule esitatud seaduseelnõu
ümberlaenuustamise seaduse § 23 muu-
tuse, et tervemat teha Maapanga
võlakohustuste kinnitamist kinnitustas-
fondades.

Esitatud seaduse eelnõu järele ei saa

pantimise ja võõrandamise teelud kui ta

nõudepõrnamise määru sed võlakohustuste

kinnitamist tatiidada.

Chicago lehe Pariisi väljaanne Baltimaist:

3000 Vene kodanikku soovivad Lätisse.

„Chicago Daily Tribune“ teatab, et
paljud Nõukogude Vene kodanikud on
käänud üle piiri Lätis, et hankida ühe
Vene küla 3000. kodanikule elamis-
luba Lätis, sest nalg ja terror olevat
Venemaal hirmuäratav.

Läti piirivalve andis küla esindajatele
tolduaineid, kuid keeldus vastuvõtma 3000
nalgivat kodanikku põhjusel, et
Lätil polevat võimalik anda tööd nii-
paljudele inimestele.

Mürkgaas, mis tapab silmapilkselt.

„Petit Journal“ teatab Pariisist, et
Clermont-Ferrandi keemiainstituudi di-
rektorid Berthe ja Dorier olevat lei-
utanud ennekuulmatu võimsa mürk-

Leedu kuntsnik president Roosevelti maalima.

Nagu „Chicago Daily Tribune“ kirju-
tab, sõitis kuulus Leedu maalikuntnik
Max Band, kes on moodsa maalikunsti
silmapaistvamaid edustajaid, mõõdu-
nud nädalal Pariisist Ühendriigesse,
et maalida president Roosevelti, Band
on kuulus maalikuntnik, kes hiljuti
maalis ka portree M. Edouard Herriot'st

gaasi, millise leiduse saladust nad ei
taha avaldada. Nad lubavat oma
mürkgaasi saladuse ainult Prantsuse
sõjaministeeriumile sel juhul teatavaks
teha kui vaenlane peaks Prantsusmaa-
le sisse tungima. Mainitud mürkgaas
surmavat silmapilkselt kui puutub kok-
ku elava kehaga.

Linahinnad määrati kindlaks.

Mineva nädala reedel peeti Tallinna
börssikomitee ruumides linahinnade mää-
ramise komisjoni koosolekut, millest võt-
sid osa põllutööstusministeeriumi, põllutöös-
toja ning kaubanduslikkude asutuste esi-
tajad.

Linahinnade määrati esialgu, kuna
välisriikide hinnad kindlusteta, ristina —
70 senti ja teistel linade 67 senti kilo.
Määratud hinnad on maksavad linade
kohta, mis on jebamõrd haritud, et neid
ei ole arwis enam linahinde poolt pu-
hastada.

Wõit ja peetoni hinnad välisturul.

Mineval laupäeval määrati võit ja
peetoni hindade määramise komisjon võit
hinnaks 168 senti kilolt eelmise nädala
hinna 160 senti asemel.

Uued hinnad on maksavad võit kohta,
mis sissetulnud 7. kuni 13. oktoobri.

Peetoni hinnaks määrati komisjon 70
senti efimehes forbi peetoni kilolt eelmise
nädala hinna 78 senti asemel.
Peetoni hinna langust 8 senti võrra
kilolt on põhjustanud peetoni hinna lan-
gemine Inglise turul ja peetoni suu-
rem ülejääki siseturu tarvidusest.

Küsimus:

Abielludes oma mehega töin mina
kaasa ühe lehma ja kaks lammast.
Need kirjutatakse kohtutäitur mehe võlgade
pärast üles. Kas vastutan mina oma
varaga mehe võlgade eest?

K. P. Kõrgesaarest,

Vastus:

Hiiu maal maksvate seaduste järele
ei vastuta naine oma varaga mehe
võlgade eest, kui ta selleks erilisel
pole kohustatud. Säärast vastutusest
pole vaba mitte ainult Teie erivara
vaid üldse kõik Teie poolt abiellu kaasa
toodud vara ja abiellu kestel Teie poolt
enese jaoks muretsenud vara Teie võite
tõsta kohtus vastava nõude ja esita-
ta tõendused, et üleskirjutatud lehm
ja lambad Teie poolt on kaasa too-
dud. Kui oma nõude olete tõestanud,
vabastab kohus Teie vara üleskirjutu-
sest ja arestist mehe võlgade eest.

Hõimupäevad lähenevad.

21. ja 22. oktoobril korraldab asutis
Fenno Ugria ja Eesti-Soome-Ungari
liit endiste aastate eeskujul hõimupäe-
vad, mil puhul peetakse kooldes ja
seltskondlikes organisatsioonides vasta-
vaid hõimuaktusi.

Tallinnas korraldatakse suurem hõi-
muaktus, kuhu on palutud kõnelema
Soomest Dr. Rafael Engelberg, kes tunneb hästi Väli-Soome liikumist.

28

Kalad — elektripatarei, sülitajad ja suvemagajad.

Oma lehe hiljutises numbris kirjuta-
sime kaladest härjavõitlejaist, marathoni
jooksajast ja huvireisijast. Täna teeme
juttu teistest huvitavatest merehulgustest.
India ookeani rannikul elutseb me-
fälgaja, kala, kes veetluga lastes
muudab putulad lennumõimetuks, nii
et need tulevad õhust maha ja satuvad
talle saagiks.

Parimad perekonna isad kalade hul-
gas on kahtlemata määtsed ogallid
(Casterosteus aculeatus). Ta ehitab
peja, tulu emane heibab marja, mai-
mude munast koorudes hoolitseb isa
nende eest piinliku hoolega seni kuni po-
jad on täiskasvanud. On veel teisiigi
pesihitavaid kalu; pejad valmistatakse
enamasti rohust, veetaimele lehist või
kalade enda eristatud erilist ainet.
On olemas kalu, kes mürgised tervena
või ainult osaliselt. Nii on mürgised
karpalad, linastite ja haugi e mari tu-
demise ajal, lutu värste veri ja silmu-
de nahk on alati enam-vähem mürgised.

Päris tõelised elektripatareid on tor-
pedo kala (Raja Torpedo), kes elut-
seb Euroopas, Vähemere rannikul,

elektriline angerjas (Gymnotus electri-
cus ja mofarakala (Zygaena malleus).
Kui torpeedokala, kes on hai sugulane,
puudutata, saab täsi nii tugeva elektri-
lise löögi, et jääb mõneks ajaks võime-
tuks. Oma elektrilise löögiga võib sa-
muti ohlikult wigastada, isegi tappa
bobuse, elektriaangerjas, kes elab
Eduana-Meerika jõgedes ja tiikides.

Jõgedes tuimades ja roistvee lomp-
ides muutudes langemad n. nim. suvi-
uinatusse Afriika topstala (Proto-
pterus annectens) — angerjaladest
0,5—1 m. pitad loomad, kes elavad jõ-
gedes ja soometes. Oma soomuste, lõ-
puste ja seedimiselundite poolest nad
on kalad, kuid topstala olemasoluga
lähenevad kahepaiksele (konnad) moo-
dustades ühtlasi wafelili inimese ja ka-
lade wahel. Sellisel viisil heidavad su-
viuinatusse veel ka Eduana-Meerika
topstala (Pepidofiren paradora) ja Aus-
traalia topstala (Ceratodus Forsteri).
Suviuinatusse heites nad kaevuvad
mulla ja poevad seal välja alles vii-
mapiiridil.

aeg tundis talu maewalt 300 liiti ja
ifegi XIX. sajandi lõpuks polnud roh-
tem teada kui 1000 liiti. Nüüdise aja
teadusel on aga talade nimeist juba
20.000 liitiga, neist elab Afriika Nii-
luse jões ainult 800 liiti. Sga aasta
suurendab aga kalaliikide arvu veel
umbes 100 võrra.

Palju on maailmas kalaliite?

Palju on maailmas kalaliite? 400
aastat e. Kr. arvas tuulus greeka
mõttetart Aristoteles, et maailmas on
115 liiti kalu. Plinius, Rooma tuu-
lus loodusseadlane, 1000 aastat hiljem
tundis juba 176 liiti ja arvas sellega
kalade nimeistitu olevat täieliku Rejt-

Liikuv päästekabiin Pariisis.

Haruldane leiutis päästeasjanduse alal Pariisi näitusel

Reisijate ja laevade meeskondade päästeasjanduse alal teeb teadus
alatas uusi edusamme. Leiutatakse ikka ja jälle uusi abinõusid,
et inimeluse päästa külma haa leidmise eest veevoogudes.

Pariisis mereasjanduse salongis on
väljapanud Louis Pottier'i leiutatud
liikuv ujuv päästekabiin, mis annab
igale merereisijale kõige kindlama ga-
rantii saada õnnetuse korral päästetud.
Ka tulekahju ja igasuguse avari kor-
ral võib neid kabiine, mis sisaldavad
meeskonna ja reisija, libistada veevo-
gudesse ja õnnetuse ohvrid ei tunne
mingeid ebamugavusi.

Ujuva päästekabiini üheks suuri-

maks hüveks on, et ta aitab ära hoida
paanika, mis tabab reisijaskonda õnne-
tuse korral. Ujuvaid kabiine võib
päästepatide abil edasi toimetada ja
neis leiavad õnnetuse ohvrid süüa, ars-
timeid, riideid ja kõike, mis sel juhul
vaja. Isegi udu ja tormi korral ning
pimedas, nagu kinnitab Pottier, võib
ujuvate kabiinide tarvitamine võimal-
dada reisijale ja meeskonnale elu-
päästmise.

Tellige „Lääne Teataja“ 1. novembrist.

29

gaks määratud varem kusagil teisel planeedil
elatud jumalakartliku elu eest. Selle teise pla-
needi all nad vist mõtlewad maad. Marsilased
pole osanud uute küllalistega sõbralikke suhteid
luua. Pidanud neid metsalisteks, kuradi rah-
vaks, hakanud küllalisi maha tegema. Kätte-
maksuks veenuslased otsustanud siis kõik Mar-
sil leiduvad loomad maha tappa ja lihakonserv-
videks valmistada. Toimus hiigla liha eksport
Marsilt Veenusele. Ainult 1000 kõige terve-
mat, tublimat marsilast jäetud suguloomadeks,
et edaspidi oleks jälle liha võtta. Nad kõik
suletud kindlatesse puuridesse, nende eest mõt-
levat kogu nende elu juhtivat, paariitust ja
tõuparandust toimuvat veenuslased, seletas
kaaslane.

„Ko'e“, ütlesin. „Kultuurinimesed tehakse
lihloomadeks“.

„Jah,“ kui uued vallutajad, ilmakoha uued
isandad on palju kultuurilisemad, hoopis teist-
suguse kehaga, siis meie oleme neile vaid tü-
hised loomad. Eks käinud meie inimesed va-
rem endist madalamal arenemisastmel seisvate
olevustega sama halastamatult ümber, teades,
et neil olevustel on samad viis meelt, veel
peenemgi tundeelu kui inimestel. Inimeste
vendi ahvegi kütiiti, tarvitati liha toiduks, nahka
riieteks, võeti nende näärmed inimeste nooren-
damiseks veel hilisel keskajal. Kuni viimaks
ahvisugu sootuks hävitati nagu kõigi teiste loo-
madegi sugu, et teha ruumi ikka ja ainu-
üks inimesele, kes pidas end looduse-
kuningaks, vähemalt maakera piiramatuks isan-
daks. Ja nüüd oleme meiegi veenuslastele
tühised lihloomad, anname tööd nende tapa-
majadele, konservivabrikutele. Veenusel rahvast
olevat kole tihedalt, toidutarve suur. Nad
plaanitsevat juba sõita Jupiterile, kus oleks
neil jahimaad ja lihamäed, mis kaua vastu pea-
vad. Paljaks meie väikest maa inimkonda“.

Usupuhastaja sünnist 450 aastat.

Eigemale Jumalale ja igawesele armastusele.

Suur usureformaator, kelle hüüdsõnaks oli: „Sola fide!“ — „Usu läbi!“

Räesoleval sügisel möödub Martin Luteri hällipäevast 450 aastat. Suur usufuudis sünnis märtsipäeval, 10. novembril 1483. aastal kell 11 õhtul Eislebeni linnatähes Saksamaal ja ristiti järgmisel päeval Eislebeni Peeter-Pauluse kirikus.

Elulust oli Martin Luteri isa määmees. Hoofa ja osawa tööga ta omandas endale sulatusahju, sai n. ö. määlaevanduse meistriks. Eimise hariduse sai noor Martin Mansfeldi algkoolis, tubu wanemad asusid elama Eislebenis. 14-aastaselt sattus Martin Luter Magdeburgi linnakooli, kust ta juba aasta pärast wiidi Eisenachi Püha-Jüri kirikukooli.

ta täitis ja lasti muidugi väga palju. Wäitufes leidis otija munga hing siiski rohtem, kui sealt kunagi on leidnud talwisse kloostriwennad.

Wähepeal oli awatud uus ülikool Wittenbergis. Sinna kututi Luter usuteaduskonna õppejõuks. Kui munt ja preester pidas ta õppetöö kõrwal Wittenbergi kirikus ka jutlusi. Neel jutlused haarasid suuri rahwajuhli nagu tuliste kättega ja tõid murruna kuulajaid kirikusse.

1512. a. sügisel sai Luter usuteaduse doktoriks.

Sola fide — ainult usu läbi digeks ja dnbsaks, selle ewangeliumi tööga murdis Martin Luter endale teed ellu, ja sellele alusele rajas tema oma tulewase kiriku.

Urusaadamast sattus ta dige pea usuteaduslikus uurimises samuti ta ülikooli loengutell ja oma jutlustes wastollu katoliku kiriku õpetusega. Üks fide teise järele lattes, mis uskliku meelt hoidis wana kiriku küljes ja selle kiriku hingest jäi aegamööda mõdraks.

Uomulikut ulatus julge ja osawa kõne ning teadusemehe nimi Wittenbergi laugemale laia ilma. Ta kirjatööd tandsid igale poole elemust ja uut elu.

Oli waja waid mõnd erilist sündmust, et wifata leeki testaja õõse, et haldas tohma. See juhtus wiimastel wiinatuul päeval 1517. a. kui idi Martin Luter Wittenbergi lossi kiriku uksele kuuljad waidlusklaused, ja oligi tolle aegne ilm tuld täis. Munt hakkas wastu. Üks lihtne ülikooli õppejõud wistlas waenulinda kirikule, paawstile ja terwele testaja mõtteilmale. Neid lauseid oli kottu 95. Nad olid kirjutatud labina keeles. Tähtsaid küsimusi arutati ja selgitati tol ajal just niimisi, et löödi waidluskirjad nähtawale kohale, tubu tulid kottu teaduse inimesed. Katoliku kirik wõttis waenulise käewiste wastu.

Ratjus esiotja waimulikkude retkadege teha taltsaks mäsajat munta. Paawst Leo X ei pannud efsialgu üldse ei tea, kui suurt rõhku kogu asjale. Urwas, et rauege ja waidub köit.

Liitumine aga wõttis järjeft hoogu. Sõprade ja poolehoidjate arm kaswas iga päewaga. Luteri kirjatööd löifasid walufasti paawsti ja tema kiriku lihaestse. Neid loeti kõigjal suure inunaga.

Ei olnud walida teist teed, kui haarati fätte kõige karmimad abinõud. Sa warsti tabas:ti wastuhakkajat munta

paawsti wandekiri eht bulla. See kiri on väga kuri. Selle määratu tähtsa dokumendi wistas dr. Martin Luter tulle 10. jõulukuul päeval 1520. a.

Ra pärawine riigipäew, mida peeti Wormji linnas ja kus arutati teistri otsefel juhatusel Luteri asju, ei toonud pööret tagasi. Seda riigi- ja suurt kottupäewa oodati kõigjal suure huwiga. See oli lõppwaatus suurest näidendist. Munt ei wõtnud midagi tagasi. Ütles waid, et ta teistri teha ei saa ja andis ennaft Sumala hoolde. Reiser wihastas, kui ta sarnast juhtunut juttu kuulis. Lahtus kiirelt kottusaalist. Ra kottu. alune lahtus. Ta oli nüüdselt peale

Martin Luteri ema
Margarete Luter, sündinud Ziegler.

linnuprii. Paawsti wandekirjale tuli lisaks juurde riigiwanne, mis testeri waljaspoolet seadust wistas.

Martin Luteri hällist lahutawad meid 450 aastat. Willine raste toorem minewittu tatab usufuudis lapsepõlwe, kodu ja elutööd. Aga ei suuda aastafajad ega tuhanded tustutada tulekirja kirjutatud usupuhastaja täega: sola fide, usu läbi. Sifemise wõitlemise ja üleelamise läbi ligemale Jumalale ja igawesele armastusele.

Õpetaja Jaan Lattik.

18-aastaselt, 1501. aastal astus Martin Luter Erfurdi ülikooli ja õppis siin mõtteadust, hingeteadust, seft ta pidi hakkama õigusteadlaseks ja adwokaadiks isa soowil. 1505. aastal ta tegi oma magistri eksami. Selle järele tekkis noormehe hinges äkiline murrang. Ta taandus elust ja astus kloostrisse. Kõll on taltutud mõista, seletada Martin Luteri suurt hingelisi pööret, aga see pole kunagi läinud torda. Suure inimese ja waimuangelase hing on nii sügaw, et seda on wõimata mõtta. Martin Luter oli munt ja peab ütlema wägagi kottufetruu munt. Kõit, mida kloostris tord ja täljud peale panid, seda

Tellige ja kuulutage „Lääne Teatajas“

sest ta on ainukene loetavam ajaleht Läänemaal.

26

„Aga“, ütlesin ma. „Kas meie inimesed vastu ei hakka? Lasevad end nii lammastena tappa!“

„Mis aitab vastuhakk! Ükski mürk, ükski mürkgaas neile wiga ei tee. Kui eriti kange gaas, paneb weenuslase natuke aevastama ja see on kõik,“ wastas kaaslane.

„Aga kahurid, püssid, kuulipildujad, möögad?“ küsitlesin edasi.

„Naeruvärsed. Paljuke neid maa peal veel oli? Mõningad ikka olid muuseumides. Nendega katsuti lasta. Veenulaste nahk on nii siitke, paenduv, elastiline, et püssikuulid takjanuppudena sinna külge rippuma jäävad. Ka ei jõua ükski inimene terariistaga nende nahast läbi lüüa. Mis puutub kahurikuulidesse, siis weenuslased hirwitavad. „Need loomade mängukannide kerad liiguvad väga aeglaselt.“ ütlevad nad. Veenuslane puhub korra ja kahurikuuli suund muutub. Ta võib kahurikuuli eest kõrwale hüpata või kui seda ei viitsi, siis paigale jäädes puhumisega juhib kuuli enesest mööda.“

„Nii, et ükski abinõu ei aita?“ küsisin.

„Inimene on sama võimetu weenuslaste vastu oma kultuuri, tehnikaga, oma teadusega, isegi oma kunstlikult sünnitatud tormi ja piksega, nagu igivanast ajast hilisema keskajani lambad ja jäneseid olid võimetud inimeste vastu. Ainus võimalus on peitmine, põgenemine, pelgu pugemine. Maakera võimsad, kuulsad geniaalsed pead ütlevad nüüd abastuses: „Mäekingud matke ja orukünkad katke meid, sest me ei taha saada loomadele konservilihak. Ainus abinõu häbitavast, piinarikkast tapamaja surmast pääsemiseks oleks olnud maakeralastel lasta end krematooriumides aatomiks muuta. Ent weenuslased polnud lollid. Juba esimene etapp maakera vallutajaid hävitas kõik krema-

tooriumid. See neil puhas kahju, kui lihaleomad end nii mõttetult hävitavad.“

Nii oleme siis meiegi kaks põgenikku, nagu kaks hirmunud tuvipoegea pesas, kust meid iga silmapilk röövlom võib ära näpsata.“

„Just nii“, wastas kaaslane.

Veenuslased olid lähemale tulnud. Aistsid vist liha lõhna või nägid meid läbi müüri. Kolm või neli ronisid alt torni avausest sisse. Kaks hakkasid väljastpoolt mööda tornimüüri üles ronima. Meid võetakse nii pihtide vahele, et tornist allahüppamisega — enesetapmisega ei saa ka endid päästa... Juba üks libe külm käsi haaras minu järele, tahtis mind jahikotti pista, äkki torn hakkas kiikuma, kaldus vasmale, siis paremale ja müüri kolinal langesime alla segamini müüritükkidega, hiiglasuure raudkividega. Tundsin koledat valu rinnade peal, rinnakorv sisse muljutud, mõelsin. Jumalaga siinne maailm!...

Ärkasin koleda valuga rinnus ja südame kohal. Nädalapäevad olin haige, siis suutsin end terveks ravida. See oli viimne katse tulevikku näha. Rohkem inimorganism ei kannata. Ka ei huvita mind nii väga veel rohkem teada saada. Nähtust on juba rohkem kui küllalt.

Paar kuud peale viimast katset nägin päris hariliku unenõ, jubeda ja õudse. Nägin unes, et õõsel üks mees tungis minu magamistuppa ja poos minu kaelasalliga. Rõõvis minu raha ja väärtasjad. See unenõgu kordus kolm ööd järjestikku ja läks üha selgemaks. Oma mõrvarit ma tundsin nägupidi. Oli minu endine patsient. Olin tal pimesoole välja lõiganud. Kelter kõrwaltanaal asuvast restoranist. Senini elanud korralikult ja toitud oma vana ema. Ta on sohinase ainuke laps, kuuldavasti aadli soost, isa poolt.

27

Maailmakuulus maratonijooksja Tallinnas.

Laupäeva hommikul saabus lennukil Selsingist Tallinna soome suurjooksja Hannes Kolehmainen ühes abitaasaga.

Kolehmainen on maailmakuulus Soome olümpiawõitja. Kolehmainen, kes külastab Eesti esimest korda, viibib Tallinnas meie maratonitangelase Jüri Lõfsmanni külalisena.

Hannes Kolehmainen on Soome sportlasperes kuulsaim mehi, kes wiis esimesena Soome sporti laia maailma.

Hannele kuulus tõusis 1912 a. Stockholmis olümpiamängudel, kus ta tuli neljatorbseks olümpiavõitjaks, saavutades kuldmedali 5000 ja 10.000 meetri jooksudes, 8000 meetri murdmaa ja 3000 meetri tõlkejooksus. Samuti võitis ta Kolehmainen Antwerpeni olümpiamängudel maratoni, kuna ta sõder meie kuulus Jüri Lõfsmann tuli tol korral teisele kohale ainult mõni sekund halwema ajaga.

Ludvig Hoffmann ennustab:

Mis sünnib Ameerikas 1934 aastal?

1934 aasta töötab Ühendriigile väikest majandusliku olukorra parandemist, iseäranis sellel, et Ühendriigid ikka rohkem ja rohkem Euroopast tagasi tõmbuvad ja rohkem tähelepanu pöörab Ida-Aasiale. Ühendriigie võistleja Jaapan püüab kollast raassi oma kaitse alla võtta. Ja poliitiliseks suursündmuseks Vaikse ookeani organisemise. Ühendriigie majanduslik olukord on väikesest paranemisest hoolimata veel võitmatu ja valmistab valitsusele palju muret. Ühendriigid püüavad oma tööstust ja väliskaubandust plaanikindlalt arendada ja sõjavõlgu võimalust mööda sisse nõuda, et pankade tegevust elustada. Ka nõrgendatud valuutaga maadega püü-

takse kaubandussuhteid uuesti elustada, kõigepealt Inglismaaga. Parlamendis tekib palju lahkavamis relvastuse sõjavõlgade jne. küsimustes. Valitsusel saab olema majandusliku olukorraga väga palju võitlust, kuna ka keeluseaduse ärakaotamine toob valitsusele oma halbade tagajärgede tõttu palju ebasoovitavusi. Vääring (valuuta) lastakse meelega veelgi rohkem alla langeda. Ka juhtub Ühendriigil mõningaid lahkavamisi Argentiinaga.

Selline oleks üldiselt Põhja Ameerika Ühendriigie poliitiline ja majanduslik seisukord tuleval aastal. Aeg näitab, kuivõrd täituvad need ennustused.

Teadus ja tehnika.

Leiutati uus inimtapamasin. Lennuk kahuriga.

Uus Blackburni lennuk „Perth“, mis valmistati Inglismaal Blackburni lennukite ja mootorite tehastes, esitati 10. oktoobril Briti ja välismaa õhuasjanduse ekspertidele. See on esimene lennuk, mis on varustatud kahuriga, mis tulistab shrapnellidega. Mainitud lennuki kandejõud on 38000 inglise naela ja ta mahutab 5-e liikmelise meeskonna. „Perth“ on ka suurim sõjalennuk, mis on seni Inglismaal ehitatud. Ta võib vabalt lennata 1500 meremiili, see on üle 10.000 kilomeetri.

Mainitud lennuk äratab sõjatehniliselt eriti sellepõolest tähelepanu, et ta on peale hariliku kuulipilduja ja 2000 inglise naela kuulidehulgaga veel varustatud erilise automaatsi väikekalibrilise kahuriga, mis tulistab 1½ inglise naelaliste shrapnellidega. See automaat kahur laseb 100 lasku minutis. Ta laskemaugus on 5000 yardi.

Nagu kuulda, saadab Inglismaa neli Perth-tüübilist sõjalennukit Maltasse R. A. F. lennueskadrilli täienduseks.

Jõuvankrite näitus Londonis.

Mõni päev tagasi avas Londonis Olümpias prints George Briti jõuvankrite näituse. Näitusel esinevad väljapanekutega 500 firmat umbes 400. eritüübilise jõuvankriga. Näitusel on esitatud igat liiki jõuvankrid, Viimase kahe aasta tehnilise arenemise uudisnumbriteks on 8—12 hobusejõulised spordiautod,

mida esitavad näitusel paljud firmad. Kõige arvurikkamalt on esitatud neljatsilindrilised autod.

Jõuvankrite näitus äratab Londonis suurt tähelepanu, sest Londonisse on saabunud väga palju jõuvankrite ostjaid igast maailma-kaarest.

Raevanduses jäi tööline kiiti alla.

Riivõli põlevkiviraevanduses jäi maa all töötav raevanduskooli õpilane Johannes Breitel, 27 a. wana, maaalus-

se kätigu laest alla langema põlevkivi alla ja sai rasteid wigastusi. Tal on purunenud alumine lõualuu, teha tugevasti muljutud, peale selle veel wähemaid haavu näol ja kätel. Wigastatu toimetati Narwa haiglasse ravimisele.

Külavested.

Pull — matusliste hirm.

Wahitis atnaft tuppa ja mõirgas õubseft. Palwe- ja lauluraamatuga tont peletama.

Neil päewil pühitseti Läänemaal S. wallas ühes talus kellegi wanamehe matused, teda tunti ümbruskonnas kui üht kuraafitamata ja sõnatamat meest omafarnaste peres, ega kottunutt tagasi ta tõsifemajasti tempudest.

Muidugi, siis oli see nii; kuid nüüd pages aga wanamees kõigile ootamata manalaste; pojad-tütred ja lähemad sugulased kogusid kottu ja jõid ning jõid veel wiimast korda, oma wänge isa mälustufest.

Nii siis matused õhtu. Järhargult ligines tella ofuti testest tunnile nina sellega ühes tõusis ta maitsewa koduõlle mõjul matusliste tuju.

Ent äkki, testet turlitõrõdmast olengut tardus kogu seltskond... wäljast atna tagant kuulsid õubne mõire — mis tõstis nagu toonela tubadest... Silmapiltselt suundusid kõigi pigud atnale ja see, mida nad nägid, pani wõpatama kõiti:

atnaft wahitis siise tulipunane pull, filmad kirgafid tulitunglana. Kõit seifid kui halwatud — ei ühtki sõna kellegi suust.

Siis haaras peremees laualt lauluraamatu, keegi palweraamatu ning astusid kõit arglikult efitusse. Pull seifis juba üffel neil wastas, nãhes hãdalisi ehmunud nãgudega inimeft raputas ta pead ja mõirgas, et seinad wãrsefid. Znimefed efitus langesid põlwili ning peremees hakkas laulma: „Sumal oma wõha seef, ära ja meid nupple!“ jne. Alati juba teife salmiga, kui hãrg torraga idi faba püüsti ja kadus kui tuul... Hãmmastanud nãgudega tormafid inimefed õue. — Hãrg fõi rebe alusel ufte tõrwat heinu. Eigemale minnes idi peremees kãed kottu ning wandus pettunult: „Sa turadite turat! Eõnu laudafit end lahti rabelenud... Sõõts turat ife find faatana nõida!“

Hiiumaalt.

Kassari ja Kassari küla kangemaid.

Rassari ja ta tegelaste ülevaade.

Uim oli päifene ja palam, kui ma sammufin mööda „Laiomad“ Kassari, nautides seda mõlu, mida palub Kassari lähenejale juba laugel.

Rassari — f. o. „Rassari faar.“ Suvi- tab eht, tuft niifugune nimi? — Selle- kohta seletas üks wanaimene, et enne- miiste olnud Kassari eraldatud Hiiu- maalt, — olnud omaette saarele „suure“ Hiiumaa kõrval. Alles enne ilmasõda ehitatud kiviüld, — üks Kassariit Waemla ja teine Orjatu laudu Puu- laudu. Kord olnud Waemla mõisaproua emalaps ja kasil mitu poega. Hale- dafüdamline proua ei tibanud noori kasse hultata, waid jaatnud need õwõhaga mõisa alla saarele (Kassari), kuhu noo- red loomad omapead jäänud. Hajooful aga figinenud saarele palju kasse. Waem-

la falkstele olnud ifegi wiifits iga aasta kord korraldada wäljafõitu „Rassari faare“ mispuhuts külalisi tutsutud toflu üle Hiiumaa ja mandriltsi, et toos pidada tuulust rassariit ja päraft pühitseda lõ- buritast mõidupidu. Kuid jafits hooli- mata figinenud aga saarele kasse ifta enam ja enam. Wiimati kassutanud Waemla parun kogu Keina walla rahwa rassari faarele kasse tapma. See wiimane rassariit teinud seite päewa. Peale selle faatnud parun mõned peretonnad saare- le asumiisele, et neel walwats kasse hä- daohu järele ja mõidats saare pinda kultuurmaana mõisale. Sellest fiis ka ni- mi „Rassari faar“, millest hiljem saanud Kassari. Uugu tõlab küll muinasjutuna, kuid omab saare nimesaamise sühtes fi- ti teatama tähtsufe. (Särgneb.)

Suur torm Hiiumaal.

Neljapäewa hommikul kella 10 ajal paisus S. W. suunas tasane tuul vägevaks tormiks, missugust tänuv ennemiin siin pole nähtud. Tuule kiirus oli kohati 9—10 palli. Ühes tormi kiirusega tõusis ka wesi, ujutades üle madalamaid kohti. Lõunapaiku oli veeseis ligi meetri normaalseisust kõrgem.

Suurtorm, mis aset leidis nelja- päeval 12. oktoobril s. a. tegi Hiiu- maal siiski osalisi kahjusi. Peami- selt lõhkudes majadel katuseid ja tehes kalurite püügivahendeile ma- tuseid, murdes ka metsades massi- liselt puid.

Nii peksis torm Suuremõisa val- las, Arukülas elavale Aleksander Nõmmele kuuluva „Jahlaewa“, mis oli Vahtrapa küla all ranna ääres ankrus, ankrut järele vedades Vahi ja Hora laidude vahel olevale ma- dalikule, kus wett kohati 3—4 jalga. Õnneks aga jäi laewa ankur sääl kivi taha kinni, mis takistas teda lainetel ulgumerele uhtumast, kust omanik ta järgmisel päeval leidis.

Juba kella 2—3 paigu päeval jäi torm vaiksemaks, lainetus merel kestis aga edasi. Alles õhtupoole pööras tuul rohkem S. poole, kus- juures torm vaibus ja ka veeseis langes.

Hiiu-Kärdla uudiseid.

Rootslaste vana pergament.

Nagu teada, elas omal ajal Kärdla alevi ka võrdlemisi palju rootslasi. Nii elas Kärdlas 1855 a. 169 roots- last.

Ajaloo allikatest on selgunud, et rootslased Kärdlas omanud omal ajal vana pergamenti, millise olewat olnud ülestähendatud kõik nende õigused. Selle pergamenti olewat neile annud Rootsi kuningas sel ajal kui nad Hiiu- maale saadeti, kuna tol ajal paberit veel ei olnud saada. See pergament olnud neljakandiline ja omas igas nur- gas lindikesed, milledega võidi teda kokku sõlmida. Sellel pergamentil oli kirjutatud, et kui keegi aadlikest roots-

lastele mrdagi halba teeb, siis peab ta olema kui aganad tuule käes.

Kuna üks mõisnik olevatki kärdla- lastele liig palju tööpäivi peale pan- nud, siis nurisenud need ja esitanud oma privileegiumi — pergamenti. Kärdla talupoegade esindajale teatati kohtuotsus, et ta peab dokumendi koh- tusse jätma ja 4 nädala pärast 6 här- ga kohtulõivu tasuma. Teised talupi- dajad ei nõustunud mitta maksma ja niimoodi jõudis asi jälle poole aasta pärast kohtus arutusele, ilma härgi kaasa toomata, mille peale privileegi- um jäänud kohtusse.

Velisele kergib rahvamaja.

Kes peab selle ehitama?

See oli wiis-kuus aastat tagasi, kui Welisel afutati felfside ja ühingute liit „Rodu“, kuhu toonudid kõiit Welife tähtsamad felfsid ja ühingud. Ühifel jõul taheti püstitada felfsimaja. Alul ehenes afi päris hästi, osteti felfsimaj- ale wallamaja wästu plats matstes selle eest 50.000 fenti. Jõuti ka koguda raha 80.000 fenti, milline raha on praegu pangas. Wähele tulnud raske majandustriis aga talistas felfsimaja püstitamist. Omastorda mõjusid talista- walt Welife ühistegeliste afutistes tellitud raskused.

Selfsimaja püstitamise küsimus nagu wajuus unustuse hõlma ei teotsetud sel- les suunas ega i gi juletud tistastel aegadel sõnatehti tõnelda sellest. Nüüd on aga afi uuesti fertinud üles ja mõis loota, et lähemal ajal pannatse Welife felfsimajale juba nurgakivi.

Tarwidus felfsimaja järele on Wel-

fel wäga suur, felfi Welifel pole torra- liffu saali. Seni on pidu- ja koosole- tute saalina kasutatud ühte suuremat koolimaja klastsi, kuid see on wõrdlemisi wäike ja maja üldse wana.

Mõõbunud nädalal oli Welifel Rah- waraamatukogu Selfsi ja Põllumeeste Selfsi koosolekud, kus kaaluti felfsimaja ehitamise küsimust. Seni oli tawastus, et felfsimaja püstitab Welife felfside liit „Rodu“, kuid nüüd on Põllumeeste felfs awalabanud soowi, et antagu maja püstitamine tema hooletse ja antagu te- male üle „Rodu“ raha.

Näib aga, et praegu on Welife meestes jälle uut tahet ja ühifel jõul juubetatse püstitada tulewal aastal Welifele felfsimaja.

Selfsimajast kawatsetatse esmajoones üles ehitada saal ja näitelawa, kuna tõrwaltruunid ehitatasse hiljem

Welislane.

Kummaline maailm.

Wafitas uppus laewu.

Neil päewil juhtus W. wallas Sel- ja talus omapärane õnnetus.

Peremees oli ehitanud lauta mada- late tsemnt raketega laewu, millele ta- walifelt kätti taas peale. Wähele aga juhtus ta peremees unustama laane pealt ära. Nüüd ühel hommikul jälle lauta minnes leidis peremees, et üks

wafitas oli kadunud.

Peremees ruttas loofi politseikõn- taabli teatama, kes elas 5 km. talust laugel. Politseimurda tagasi tulnud ja asja kohapeal juurdlema hakanud leiti lõput wafitas uppunult tsemnt lae- wust. „On ifta loll kui wafitas“ kirus peremees.

Praad lendas lauale.

Welife Päärdu juhtus neil päewil felline õnn, et ühele per mehele lendas praad ise lauale.

Nimelt fõi pere parajasti lõnnat tor- raga purunes atnallaas ja suur liha- tomp langes mütjufes lauale toidu- nõude fella. Peretond ehmatusest toi-

budes leidis järgmisi. Kull oli ajanud põgenemat põlupüüid taga. Püü tuli eest põgene: es oli lennanud ofse atnasse, purustades selle, langes ta furnult lau- le. Ka tänapäewal juhtub imefid — praad lendab ise lauale.

Piimatwabrit Tallinnast Indiasse.

Sijuti faabeti Kruuli wabritu poolt Indiasse külmetusfisefade, mis on walmistatud eriti tistepima külmetami- fets. Sijisefade läts matma 12.000 krooni.

Lühiteateid.

Lagunemine Rakvere keske- rakkonnas jatkub. Rakvere linnawoli- kogu koosolekul teatasid linnawoli- kud E. Rosenberg, H. Linsi, A. Tor- ni ja H. Supper, et nad lahkuvad rah- vuslikust keskerakonnast ja jääwad wo- likokku edasi erapooletutena.

Antslasse määrati notar. Ants- la alevisse Võrumaal loodi uus notari koht ja määrati notariks õigusteadlane B. Treufeldt Kuresaarest.

Dir. K. Treffner 25 aastat koolipõllul. Laup. 14 okt. pühitses Tartus Treffneri gymnaasiumi direktor K. Treffner oma 25- a. koolimehe töö juubelit. Sellest ajast on Konstantin Treffner olnud direktoriks 15 a. Hr K. Treffner on tuntud tublika kooli- mehena, keda noorsugu on alati väga kõrgelt hinnanud.

Tallinnas vangistati vargasalk. Kriminaalpolitsei vangistas reedel 13. okt. Tallinnas vargajõugu, kuhu kuu- lusid neli noortmeest, kes kõik varem varguste pärast karistatud.

Piirsalus varastati liha ja võid.

Piirsalu vallas elutsev Jaan Poots- mann teatas politseile, et ta keld- risse on sisse murtud ja ära varas- tatud liha ja võid 21 krooni vää- rtuses.

Varastatakse ka veksleid. Velise vallas Päärdenes elutsev Juhan Taggo teatas politseile, et talt on varastatud kaks vekslit 70 kr. koguväärtuses.

Elus lammas varastele saagiks.

Haimre vallas elutsev Eduard Viikmann teatas politseile, et talt on ära varastatud elus lammas 10 krooni väärtuses.

Vargad Märjamaal.

Märjamaa alevikus elutsevalt Hel- mi Kolumbuselt varastati eeskoja kapist pesu 46 kr. ja 50 senti vää- rtuses.

Jaani Vokil samas alevikus varas- tati keldrist soolatud sealiha 50 kr. väärtuses.

Haapsalu turg.

Sealiha: terve seaviisi 60—73 s. väikemüügil 70—92 s. kg.

Loomaliha: väikemüügil 20—45 s. kg., vasikalih 30—50 s. kg., lamba- lih 40—45 s. kg. Kanad 60—80 s. tk., kanamunad 7—9 s. paar.

Piimaasadused: kõõgivõid 130—145 s., lauavõid 150—165 s. kg., hapukoor 90—100 s., piim 9—11 s. l.

Teravilja saadused: Rukkijahu 12—13 s., nisujuhu 24—25 s., odratangud 28—30 s. kg., kruubid 35 s. l.

Juur- ja aiavili: Kartulid 40—45 s. vakk, peakapsad 5—8 s. tk., hapu- kapsad 12—13 s. kg.

Puud: Kased 8—8,50 kr., männid 2,50—3 kr koorem.

Tapaloomade ja liha turg Tallinnas.

Hinnad 16. okt. 1933. a.

Pullid nuumatud 28 snt., keskmi- sed 24 snt., lahjad 12 snt. kg.

Lehmad ja härjad: nuumatud 28 snt., keskmised 22 snt., lahjad 12 snt. kg.

Vasikad: nuumatud 42 snt., keskmised 40, lahjad 35 snt. kg.

Lambad: eksportlambad 40 s., rammusad siseturul lambad 36 s., lahjad 25 snt. kg.

Sead: 58 s. eluskal kg.

Kirjavastused.

Alaline lugeja A. W. Põõrduge kirjaltikut lähemate andmete saamifets Woltveti metfaasjanduse kooli juhataja poole, Woltveti mõis, Rilingi-Nõmme.

Lihula kohinad.

Nurin jaamahoone puuduse üle.

Uuel Rapla-Wirtsu raudteel on mit- mel pool veel ofa jaamahooneid ehi- mata. Samuti puud. b. fenini ka Lihu- las jaamahoone. Senini on kasutatud jaamahooneena ära ametnikkude elumaja. Praegu puudub Lihula jaamas torralit ooteroom jne.

Teistesse jaamadesse on juba hala- tud torralifelle jaamahooneid ehitama, kuna Lihula on jäätud wiimaste kiida.

Lihula jääb ilma „tuningata“.

Rogu Lihulas ja Lihula ümbrus- konnas oli tuntud Lihula „tuninga“ nime all Lihula wallafektetär Madis Pärnpuu. Alati lõbus wallafektetär ni-

See afiolu aga ei rahulda Lihula raud- tee ametnikke ja ümbruskonna elanikke. Nüüd on afutud palwele wästarate allkirjade kogumisele, et Lihula jaama- hoone püstitatasse esmajoones. Lihula- lafed ei saa rahul olla sellega, et nende jaamahoone walmib hiljem, kui mõned wähem tähtsamad jaamahooneid. Amet- nitud peawad elama Lihula kallistes korterites.

metas end ka ise Lihula „tuningaks“. Nüüd aga tuleb Lihula „tuningal“ lah- tuba oma ametkohalt, felfi ta on arwa- tud maawalitfufe ofufesega pensionile. Runi fenini on olnud Lihula walla as- jaajamine alati eestujulifus torras.

Suleviipeid Soonistest.

Sooniste vald asub Harjumaa piiril, ta naabervallad on Piirsalu, Kolovere- Kalju ja Riisipere. Sooniste valla „ak- naks“ on kahtlemata Ellamaa raudtee- jaam.

Pajatan veidi Sooniste tegelastest. Jaamaülemaks on praegu veel hr. Rud. Pielberg, kes igati lahke ja vastutulelik mees ja oma lühikese ametisoleku ajal juba üldise lugupida- mise võitnud, kuid on kõigi kurvas- tuseks määratud Kohtla Kivioli jaama- ülemaks — palju edu talle tema uuel ametkohl.

Jaamast mõniküm end sammu ee- mal asub kohaliku valla esimese koda- niku Jaan Hoidorffi suurepärase talu. Vallavanem on igatkanti „akku- rat“ mees; vallaasju püüab hoida üli- mas korras.

Poodnik Lillepuu äritseb kah tasapisi jaama juures.

Tallinna-Haapsalu maantee ääres kaupleb Madis Aasmann, kelle äri- tegevus vaatamata rasketele kriisi ae- gadele ja üliloomulikult kõrgetele kau- bahindadele, on siiski väga elav. Te- male on võimaldatud ka riigiviina ja piirituse müük. Madis Aasmann on üks vähesteid kaupmehi, kellele võlad ja vekslid on tundmatud asjad, ja ehi- tagu mõni teine ka säärane loss üles- se kui tema.

Valla kirjad peab korras sekretär hr. J. Simson, kes sõlmib ka abielusid, mille arv viimasel ajal suurt langust näitab — kriisi mõjul Eraelus on sek- retärihärja ka kaitseliidu pealik.

Kuidas käib Vigala põllumajan- duslike seltside käsi.

Wigala felfside mõrku kuulwad järgmised põllumajandus-tulundusliitid organisafioonid: Wigala Põllumeeste Selfs, Riivi Wigala Perenaiste Selfs, Riivi Wigala Piimaühing. Neist felf- sifidest afutati Riivi Wigala Perenaiste Selfs 1928 a. novembris ja töötas felfi ajast peale rahuldavate töötulemus- tega, torraldades eestkätt tobumajandus- litte turfusi, tee- ja toosviibimisõhtuid. Praegufes felfi juhatuses on: Sda Djašjon, Linda Kruustal, Ann Üürte ja Salme Ester.

Selfsi juures töötas ka ofatonna Riivi-Wigala noorteklubi. Wigala noorte maatulundusklubifid on üldse talis; peale Riivi-Wigala noorte maatu- lundusklubi on veel olemas Wana- Wigala noorte maatulundusklubi, mida juhib põllutõõtooli õpetaja preli A. Blumfeldt, kes klubiise on suutnud toondada maatulundusest huvitatud põllutõõtooli taswandiit ja ümbrus- tonna noori.

Põllumajandus-tulundusliitist ühingufit määrib tähelepanu Riivi-Wigala Piima-

ühing üks suuremaid põllumajanduslitte ühinguid Wigala kihelkonna piirides. Ühing afutati 1925. a. Afutamise ajal oli liitmeid 72; piim toodi aigufes wä- hewõditu, — praegu on 250 põllumeheft toflu päewas 9000 kg. Ühingul on 5 toorejaama. Piimatõõstust juhib kol- mandat aastat juba hra E. Eramp. Afutamifist faadit on ühingu juhatuses: Saan Üürte, Saan Reblif Hugo Roff.

Peale põllumajandus-tulunduslitte ühingute on veel manida Wigala tule- tahju juhtumistele wästarfistu awitamise felfs. See felfs afutati 1909. a. umbes 200 liitmega. 1925. a. osteti täfiprits, 1927. a. ofufutati felfi juurde tufjuda ellu tuletoore organisafioon. Praegu on Selfsi juhatuses: Hugo Roff — efimees, Madis Reeman — laetur, Hans Nel- ling — kirjatoimetaja, nõutogu efimees Saan Üürte.

Rõit etlpool nimetatud felfsid Wiga- las on püüdnud rahwa- kultuurlifit ta- fapinda ja põllumajanduslitku arenemifi jõudumõõda tösta.

25 aastat koolitööd.

Koolijuhataja J. Ulmi ametijuubel.

15. okt. s. a. pühitses Uugla 6- kl. algkooli juhataja Johannes Ulm 25. a. õpetajaameti juubelit.

J. Ulm on sündinud 22 juulil 1887 a. Oru vallas, Läänemaal. Õppinud Haapsalu linnakoolis ja õpetajakutse omandanud sama kooli juures pedagoogi- listel kursustel. On olnud õpetajaks Seljakülas, Tagavere-Vidrukas ja 1919 a. alates töötas kodukülas Uugla alg- kooli juhatajana.

Radunud Emmaste merimehe laip leiti.

Reedel uhtus meri Saaremaal Maafi wallas Hindu küla lähedal taldale kelt- ealife mehe laiba, kelles tunti ära Hiiu- maal saladuslikult kombat kaduma läinud „Roidu“ tüürimees Robert Re m m e l g. Laiba juures puuduwad wägi- wallatundemärgid, mille tõttu on selge, et on tegemist õnnetu uppumifurmaga.

Atatõõnäitus Wõnnu alg- koolis.

Pühap. 15. okt. korraldati Wõnnu koolimajas õpilaste omawaheline aia- tõõnäitus.

Näitufel felguis, et õpilased on aia- tõõft intensiufelt ofa wõtnud. Näitu- fel omandafid paljud õpilased auhindu. Näitus õnneftus üdifelt hästi. Näitufe korraldamise alal näitas ifeäralift aga- rufi kooliõpetaja A. Pri t l.

Karja tän. 6,
Kõnetr. 144

ULRICH SELG Haapsalus

Karja tän. 6,
Kõnetr. 144**Suurim ja täiuslikum rohu- & värvi kaubandus:**Maalri- ja riidevärvid, õli ja piirituslakid, pintsliid, määrdõlid, pesupulbrid, seebid, keemia-
ained, nahakreemid, puudrid, lõhnaõlid ja veed; igasugu MAJANDUS- ja ELEKTRITARBED;
päevapildi materjal jne. jne.

SOODSAM OSTUKOHT. ● Müük suurel ja väiksel arvul. ● SOODSAM OSTUKOHT.

UUDIS!

UUDIS!

Tähtis**ärimeestele, tööstustele j. t. ettevõt.**

Novembri kuu alul ilmub trükist

Läänemaa tähtsaamat 1934 a.

Tähtsaamat ilmub suures kaustas toimetatud vastavalt Läänemaa tööstuse kaubanduse ja põllumajanduse huvide kohaselt. Sisuks päale kalendaariumi laadad, Haapsalu ja Lääne alevikkude juhid, põllumajanduslikke tabelid jutulisa jne.

Läänelased kasutage kõik seda esmakordset juhust ja ostke ainult Läänemaa tähtsaamat 1934.

Kuulutuste hinnad: suur lehekülg — 10 kr.
pool lhk. — 5 "
veerand lhk. — 2,5 "

Kuulutusi võetakse vastu kuni 21. skp. Kuulutusi võib anda ära U. Selja rohukaupluse Karja tän. 6 kalendri toimetaja nimele.

Tähtsaamatuid trükitakse 15.000 eksemplari.

PHILIPSHÖÖGLAM BID
on vastupidavamad ja
ökonomisemad.**Nõudke ainult****SAKU**
õlut

Ladu Karja tän. 10.

Telefon 116.

MÜÜAodavasti vähepruugitud naister.
jalgratas rootsi firma „Lindblad“
— 62 kr., kena uuejõrgi meester.
jalgratas — „Mars“ 62 kr. Mood-
ne suur **seinapeegel** — 7 kr.,
hea kõlaga kohvergrammofon
„Columbia“ ühes plaatidega —
21 kr. ja **sulepatju** — 4 kr.
alates.

Lille tän. 10 (jaama ligi).

Juhus.Uusi türgi **düvaneid** heast mater-
jalist, vilunud meistri töö kr. 45
alates ja raud reform voodeid kr.
25 alates tellite
Lille tän. 10 (jaama ligi).**Kuulutage**

«LÄÄNE TEATAJAS»

**Heinrich Hermann
riidewärwimise tööstus****Keilas**Värvib igasugu riideid, kangaid, lõngu. Võetakse vastu kõik-
sugu villu ketramiseks, korrutamiseks. **Uudis:** Kantud riided
värvitakse uuesti ümber. Suurem praktika.

Töö kiire ja korralik.

Tööde vastuvõtt Haapsalus Posti tän nr. 17.

(Rätsep Krabi Jaurea.)

Haapsalus on uudist!Ehkki Haapsalus teiste linnade eeskujul juba mitu korralikku
spetsiaalari riide-, naha-, saapa- ja koloniaalkaupade jaoks on, puu-
dus siin seni äri, kus suuremas valikus ja odavamate hindadega
peeneid teras- ja rauakaupu osta sai. Sageli tarvisminevat kaupu
leidus mõnes talurahvakaupluses, kuid harvemõuetavat ei olnud
sagedasti üldse saada.Nimetatud puudust arvesse võttes asutati **Karja tän. 10** (teine
maja ühisusest turu poole) uus äri **E PALIAS**, kus suures valikus
odavate hindadega **teras ja rauakaupu** kui ka aknaklaasi saa-
daval. Esialgu müüakse seal ka muud **talurahva kaupa**, eriti pastla-
ja tallanahka.Mereteed tulnud ostjatele viiakse kaubad kord päevas hinnata
sadamasse.**Rahamehed kasutage juhust!!!**Elukoha muutmise tõttu müüa kaks uut **MAJA**, käida-
vas kohas sissetöötatud tulutoova äriaga. Posti tn. 36.
Samas müüa lauljad **kanarialinnud**.

Võnnu tän. 26. Haapsalu.

DalmistanIgasuguseid pehmeid mööbleid.
Uusi türgidiivaneid; parandan vanu
toole, sohvasid, vedrumadratsid jne.
Tulen ka koju tööle. Töö korralik,
hinnad odavad.

Võnnu tän. 26. Haapsalu.

KAOTATUD!Neljapäeva 12. skp. õhtul rahva-
koosolekul juhuslikult kaduma läi-
nud järgmised käsikirjad:

- 1) B. Laipman 1905 a. kangelane.
- 2) Haimre sündmusi 1905 a.
- 3) Massu valla sündmusi 1905 a.
- 4) Katkeid Vigala sündmustest
j.t. käsikirju.

Ausat leidjat palutakse käsikirje
tuua ära U. Selja kaupluse või
„Lääne Teataja“ toimetusse Karja
tän. 6.Viisakas, ametiskäija noormees
otsib ühetoalist**korterit**ühes kostiga. Teatada s. l. t.
«Üksik».**MÖÖBLI KAUPlus**

Karja tän. 17.

Ostan ja müün:

Igasuguseid maja tarbeasju mööb-
leid, riidekapisid köögikapisid, kum-
muteid. Mees- ja naisriideid, saa-
paid, sulgpäti jne. Pruug. jalgrat-
taid, õmblusmasinaid, puu- ja raud-
voodeid, uusi söögilaudu, pesuka-
piseid, toole jne.

Valmistan:

uusi türgidiivaneid kahes headuses
alates kr. 40 ja kr. 57.Paremad puhta mererohust, heast
materjalist kr. 57 alates. Viimastel
töö vastutus.Igasugu pehmeid mööbleid; kušette
tugitoole, voodidele vedru ja mere-
rohu matrasteid. Vanade paran-
dusi ja tiseritöid.Tulen koju. Töö korralik, odav.
MÖÖBLI KAUPlus Karja 17
H aapsalu.**Vajatakse**korraliku ja tervet **lapsehoid-**
jat maale õpetaja perekonda.

Teatada slt. kuni 19. okt.

Arakaotatud11. oktoobril Palivere-Martna vahe-
lisel teel jalgratta esimene ratas.
Leidmise korral palutakse vaeva-
tasu eest teatada Martna Saagel-
manni kaupluse ehk Ambergi kaup-
luse Lähtrus.**TEADAANNE.**Sellega teatan kõigile, kellel veel
tööd ära viimata, mis surnud **JAAN**
REINTHALI vastuvõetud **Pärnu**
linatööstuse A-S-i järgmiste
kviit. järgi Nr. 4254, 4278, 3967,
1213, 1214, 4284. Palun ühe kuu
aja jooksul kuulutuse kuupäevast
arvates ära viia, vastasel korral
omandan töötasu katteks.**Joh. Seffers**
PALIVERE.

Tellige „Lääne Teataja“ alates 15. oktoobrist.